
Рецензії

Рід Патонів: історія, генеалогія, видатні представники

Дмитрієнко М., Томазов В. Рід Патонів: історико-генеалогічне дослідження. Документи. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2013. – 344 с.

Батько Євген Оскарович та син Борис Євгенович Патони, видатні вчені та організатори науки, є брендом України і поступу її науки в ХХ ст. Національна академія наук України відома у світі як Патонівська академія наук: Б.Є. Патон, який, що символічно, народився в день заснування Української академії наук у 1918 р., очолює її понад півстоліття. Зараз у світі визнається реальний внесок наукових династій, і вони привертають увагу на терені психології науки. У рецензованій праці на ґрунтовній джерельній базі відтворюється історія славетного роду Патонів, що відіграв визначну роль в історії, науці та культурі України та Росії. У виданні опубліковано комплекс документів, який уперше вводиться до наукового обігу.

Пошуки авторів довели, що поширена версія про німецьке походження Патонів викликає сумніви. Аналіз прізвища

наводить на думку про їх шотландське походження. Версія про німецьке походження Патонів з'явилася, імовірно, тому, що представники роду належали до лютерансько-євангельської конфесії, були пов'язані родичанням із багатьма лютеранськими родинами, переважно німецького, остзейського, шведського походження і навіть у документах інколи називалися «фон Паттонами». Слід зазначити, що представники роду тривалий час залишалися вірними віросповіданню батьків – ще батько Є.О. Патона, Оскар Петрович, був лютеранином. Дружина останнього була першою православною в роді, тому і діти, відповідно до законів Російської імперії, були охрещені в лоні православної церкви.

На російські терени Патони потрапили, вірогідно, у першій половині ХVІІІ ст. Першим представником російської гілки був Георг Паттон, придворний кухмістер та мундкох. Його син – Петр-Георг (Петро Юрійович) – був архітектором, служив під керівництвом Ф.Б. Растреллі. Його сини – Павло та Іван – зробили непогану кар'єру, дочка Марія стала дружиною генерала від інфантерії Карла-Густава Врангеля, що значно сприяло підвищенню статусу роду. Історія роду Патонів на російських теренах є характерною для іноземних родів, які поєднали свою долю з Російською імперією. Це шлях через професіоналізм та сумлінну службу до російського дворянства, чинів і почестей.

Дід Є.О. Патона – Петро Іванович Патон (1796 – 20.9.1871) – рішенням Санкт-Петербурзького дворянського депутатського зібрання від 12 липня 1862 р. разом зі старшими синами – Оскаром та Миколою – був визнаний у російському спадковому дворянстві та внесений до 2-ї частини Дворянської родовідної книги Санкт-Петербурзької губернії. Це рішення було затверджене указом Сенату по Департаменту герольдії від 14 січня 1863 р. за N 292.

Петро Іванович Патон зробив блискучу кар'єру: сенатор 8-го Департаменту Сенату, кавалер багатьох орденів, генерал від інфантерії.

Петро Іванович був достатньо заможним поміщиком. 25 липня 1838 р. йому був пожалований майорат у Суwalkській губернії Царства Польського. Крім того, він володів маєтками в Полтавському повіті Полтавської губернії, у Бельському повіті Смоленської губернії та дерев'яним будинком у Москві.

Від шлюбу з Анною Григорівною Гейман, дочкою відомого німецького банкіра, П.І. Патон мав трьох синів та дочку Кароліну, яка стала дружиною полковника Гаврилова.

Старший син вищезазначеного подружжя – Оскар-Іоганн-Яків (Оскар Петрович) (8.11.1823 – 1893) – і був батьком видатного ученого. Він також зробив дуже непогану кар'єру: був консулом Російської імперії у Німці (1865–1886) та в Бреславлі (1886–1893), дійсним статським радником, кавалером орденів св. Станіслава 2-го ступеня (16.04.1872), св. Володимира 4-го ступеня (22.09.1884), св. Анни 2-го (18.04.1880) та (18.08.1866) 3-го ступенів і французького ордену Почесного Легіону (3.03.1892).

Від батька О.П. Патон успадкував суwalkський майорат і купив маєтки у Смоленській та Новгородській губерніях. 20 липня 1859 р. у с. Денисковичі Новозибківського повіту Чернігівської губернії Оскар Петрович одружився з дочкою штабс-ротмістра Катериною Дмитрівною Шишковою. 7 травня 1888 р. рішенням Санкт-Петербурзького дворянського депутатського зібрання до роду Патонів були долучені дружина та діти Оскара Петровича. Це рішення було затверджено указом Урядового Сенату від 28 травня 1889 р. за N 1561.

Один із братів Оскара Петровича – Ніколай Петрович (3.01.1827 – 24.05.1909) був майором, командиром батальйону Санкт-Петербурзького гренадерського полку, дійсним статським радником, кавалером орденів св. Анни 3-го ступеня (6.12.1853), св. Станіслава 2-го ступеня (8.09.1859), св. Володимира 3-го ступеня (1.01.1887).

Побрався він з баронесою Ольгою Андріївною фон Арпсгофен і мав двох синів: Володимира (17.11.1856 - ?) й Оскара (13.04.1858 - ?) та двох дочок: Анну-Марію (8.09.1854 - ?) й Ольгу (1.08.1859 - ?).

Молодший із братів Патонів – Іван Петрович (19.11/1.12.1837 – 17.04.1911) був прокурором Смоленського окружного суду. Від шлюбу з дочкою генерал-лейтенанта Софією Михайлівною Фонтон де Веррайон мав шістьох дітей: Анастасію (21.06.1864 – до 1873), Петра (24.04.1866 – 7.09.1941), Євгена (21.11.1867 – ?), Миколу

(27.12.1868 – ?), Олександра (5.04.1870 – ?) та Анну (7.09.1871 – ?). Старшому з синів цього подружжя – Петру Івановичу Патону – 21 березня 1901 р. височайшим наказом було дозволено приєднати до свого прізвища прізвище свого діда – Фонтон де Веррайон та передавати його старшому в роді.

Іван Петрович Патон і його родина були визнані у спадковому дворянстві рішенням Смоленського дворянського депутатського зібрання від 12 жовтня 1873 р. та внесені до другої частини Дворянської родовідної книги Смоленської губернії. Це рішення було затверджено указом Урядового Сенату від 19 листопада 1873 р. за N 4160.

Трагічно склалася доля молодших поколінь роду Патонів. Соціальні потрясіння 1917 р., що знищили імперію, не оминули й роду Патонів, розкидавши членів родини по різних країнах та політичних таборах. Петро Іванович Патон-Фонтон-де-Веррайон, двоюрідний брат Є.О. Патона, учасник російсько-японської війни 1904–1905 рр., контр-адмірал, кавалер багатьох орденів, після розпаду імперії служив головним комісаром флоту і портів Чорного та Азовського морів за гетьманату Павла Скоропадського, а згодом перейшов до Збройних сил півдня Росії, брав активну участь у білому русі й емігрував.

Його молодший брат – Микола Іванович, також контр-адмірал – спочатку служив у гетьманському флоті, а згодом перейшов до більшовиків, очоливши Училище командного складу флоту. Подальша доля його не відома. Дружина Миколи Івановича – Ольга Георгіївна Патон – емігрувала. Емігрували також рідні брати й сестри Є.О. Патона.

З 1905 р. все життя Є.О. Патона та його родини пов'язано з Києвом, Україною, Київським політехнічним інститутом, з 1929 р. – з Академією наук України.

Коли ми працювали над книгою про Є.О. Патона (*Оноприенко В.І., Кистерська Л.Д., Севбо П.І.* Евгений Оскарович Патон. – К.: Наук. думка, 1988. – 240 с.), здійснювався широкий пошук архівних документів у архівосховищах Києва, Москви, Ленінграда, але він поступається тому, що зроблено в рецензованій праці. Комплекс знайдених та опублікованих документів дозволив скласти детальну генеалогію роду Патонів. Але зміст видання виходить за межі історичної генеалогії, він є реальним внеском в історію науки і буде цікавим багатьом науковцям, викладачам і студентам вищих навчальних закладів

*В.І. Онопрієнко, д-р філос. наук, професор, завідувач відділу
Центру досліджень науково-технічного потенціалу
та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України*